

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№1 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2025-1>

Бош муҳаррир:

Тўхтасинов Илҳом

п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:

Тўхтасинов Илҳом

д.п.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:

Tuhtasinov Ilhom

DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат

масъул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат

отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat

PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

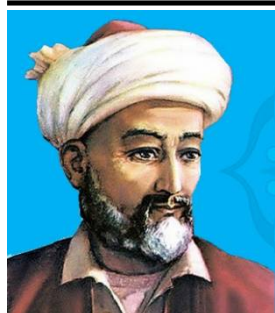
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Raxmatullaeva Guljaxon Normo‘min qizi INSON ICHKI OLAMI NEGATIV KONSEPTLARINING LINGVO-KOGNITIV TAHLILI (g`am-anduh (qayg`u), mahzunlik, iztirob konseptlari misolida).....	5
2. Xamrayeva Zebiniso Xaydarovna A COMPARATIVE STUDY OF THE COMPLEX SYNTACTIC CONSTRUCTIONS BASED ON ENGLISH LANGUAGE MATERIALS.....	11
3. Esanova Zebo Ikrom qizi ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA DISKURS TUSHUNCHASI VA UNING O‘RGANILISHI.....	17
4. Abdullaeva Sanobar Bakhrillaevna BIBLICAL PHRASEOLOGY DESCRIBING THE SOCIAL POSITION OF A PERSON.....	23
5. Kozieva Iqbol Kamiljonovna METHODS OF ANTHROPOLOGICAL RESEARCH.....	27
6. Эпрашева Т.А. ХАЛҚАРО СОЛИҚ ХУЖЖАТЛАРИДА СОЛИҚ ТЕРМИНОЛОГИЯСИНИНГ ҚИЁСИЙ ВА ТИПОЛОГИК ТАҲЛИЛИНИ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.....	35
7. Kushatova Nargiza Rustamovna TEODOR DRAYZERNING BAXTIQARO KERRI ROMANIDA XRONOTOP: ZAMON VA MAKONNING POETIK TASVIRI”.....	40
8. Ergashova Baxora Sayfillo qizi, Janna Tsulimova ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАСТОЛЬНЫХ ИГР В ОБУЧЕНИИ ИТАЛЬЯНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	47
9. Obloqulova O‘g‘iloy Abdurayim qizi MILLIY VA MADANIY QADRIYATLARNING REKLAMA MATNLARDA IFODALANISHI.....	51
10. Rakhimova Nodira Kamolovna INTERTEXTUALITY IN TRANSLATION: THEORETICAL INSIGHTS AND PRACTICAL APPROACHES.....	55
11. Xaydarova Nigora Tuxtasinovna GENDER MULOQOTINING PSIXOLOGIK ASOSLARI.....	66
12. Bekturodova Feruza Dilmurat qizi XITOIY TILIDAGI FIZIK ATAMALAR SHAKLLANISHINING LINGVISTIK TAMOIYILLARI.....	71
13. Boymurodova Dilafruz Dilshod qizi YAPON TILIDA YOZUV TIZIMI RIVOJLANISHI VA HIRAGANA, KATAKANA, KANJILARNING FONETIK KATEGORIYALARI.....	75
14. Gulzor Baxriddin qizi Temirova THE NATURE OF A JOURNALIST'S POSITION IN POLITICAL COMMENTARY AND ITS CONCEPTUAL ASPECTS.....	80
15. Aminova Lola Alimovna TURK TILIDA YAXSHI TILAK BILDIRISH VA ILTIFOT SO‘ZLARI.....	86
16. Najmiyeva Po‘lotoy Tilavmurodovna KELISHIK QO‘SHIMCHALARINING TARIXIY TADQIQI.....	94
17. Tilovova Go‘zal Rustamovna TERMINOLOGIYA VA LUG‘ATSHUNOSLIKNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI.....	99
18. Nilufar Abduraxmonova, Tirkashev Jasurjon Uktam o‘g‘li OTLARNING SEMANTIK TASNIFIDA XALQARO STANDART TEGLAH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	103
19. Shoxida Ulugova Shoxruxovna POETIK NUTQDA INDIVIDUAL METAFORIK KONSEPTLARNING FAOLASHUVI.....	115
20. Lutfillovna Faxriniso Maxmudovna YAPON TILI IYEROGILFLARINING PAYDO BO‘LISH TARIXI.....	120

21. Eshanova Zilolaxon Qo‘chqarovna ISTIQLOL DAVRI O‘ZBEK SHE’RIYATIDA XALQ ERTAKLARI BADIY SINTEZI.....	125
22. Халмурадова Зебинисо Шавкатовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В ТЕКСТАХ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	132
23. Умитой Хушвақтова ЁЗУВЧИ ЗУЛФИЯ ҚУРОЛБОЙ ҚИЗИ АСАРЛАРИДА ПАРАЛИНГВИСТИК ВОСИТАЛАР.....	138
24. Alimova Sevara Farxadovna XITOIDA RANG MADANIYATINING KELIB CHIQISH.....	145
25. Fayzullaeva Zebuniso Abdulkarimovna DAS LEHREN DER MODI DER VERBEN DES DEUTSCHEN ANHAND DER TRADITIONELLEN UND NEUEN METHODEN.....	149
26. Razmuxamedova Fotima Jahongir qizi XITOI TILIDAGI QON-QARINDOSHLIK TERMINLARINING LINGVISTIK TAHLILI.....	154
27. Sayyora Tagaeva, SH.Mustanova MADANIYAT, BILIM VA TIL – SEMANTIK TIPOLOGIYA TALQINIDA.....	160
28. Odinoxon Qulmuradova JURNALISTIKADA DIALOGIK JANR TUSHUNCHASI, UNING O'ZIGA XOSLIGI VA TASNIFI.....	164
29. O‘ng‘alova Zulayho Xolboy qizi ASQAD MUXTOR ASALARIDA ZAMON, MAKON VA MUHIT TASVIRI.....	171
30. Xolida Yo‘ldasheva MATN TIPOLOGIYASIGA ANTROPOTSENTRIK YONDASHUV.....	177
31. Ibragimova Shahnoza Xalilovna LINGUOPOETIC AND LINGUISTIC FEATURES OF ERNEST HEMINGWAY’S NOVEL “A FAREWELL TO ARMS”.....	182
32. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna AMPHIBOLOGY IN ENGLISH RELIGIOUS LEXICOLOGY.....	187
33. Esirgapov Mukhiddin Nizomiddinovich THE INFLUENCE OF THE INTERNET AND DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE ENGLISH LANGUAGE....	193

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Najmiyeva Po'lotoy Tilavmurodovna

Samarqand davlat chet tillar instituti

Yapon filologiyasi kafedrasida tayanch doktoranti

purami0808@gmail.com

KELISHIK QO'SHIMCHALARINING TARIXIY TADQIQI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15521353>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kelishik qo'shimchalarining qadimiy tarixiy manbalarda o'z o'rniga ega bo'lganligi haqida ma'lumotlar, kelishik qo'shimchalari mavjud bo'lmagan vaziyatlardagi ot va boshqa so'z turkumlarining nutqdagi kelishiklik munosabatlari, kelishik qo'shimchalarining hozirgi davr global axborot almashinuvida tarjimonlik platformalaridagi roli haqida to'xtalib o'tdik. Kelishik qo'shimchalari tadqiqining ahamiyati, aynan yapon va o'zbek tillaridagi kelishiklarning tarjima jarayonidagi o'rniga aniqlik kiritishga harakat qildik.

Kalit so'zlar: tarjima, axborot almashinuvida kelishiklar, kelishiklar tarixi, kelishiklik alomatlar, qadimiy hind, yunon, rim, turkiy, yapon tillarida kelishiklar tarixi.

Наджмиева Пулотой Тилавмуродовна

Самаркандский государственный институт иностранных языков

Аспирант кафедры японской филологии

purami0808@gmail.com

ИСТОРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИЛОЖЕНИЙ К СОГЛАШЕНИЮ

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы обсудили наличие падежных частиц в древних исторических источниках, падежные отношения существительных и других частей речи, в языках, где нет падежных показателей, а также роль падежных частиц на платформах перевода в современном глобальном информационном обмене. Мы попытались прояснить важность изучения падежных показателей, место падежных отношений в процессе перевода в японском и узбекском языках.

Ключевые слова: перевод, падежные показатели в информационном обмене, падежи, история падежей в древнеиндийском, греческом, римском, тюркском, японском языках.

Najmiyeva Pulotoy Tilavmurodovna

Samarkand State institute of foreign languages

PhD student at the Department of Japanese Philology

purami0808@gmail.com

HISTORICAL STUDY OF THE AGREEMENT ANNEXES

ANNOTATION

In this article, we discussed the presence of case particles in ancient historical sources, case relations of nouns and other parts of speech in languages where there are no case markers, as well as the role of case particles on translation platforms in modern global information exchange. We tried to clarify the importance of studying case markers, the role of case relations in the translation process in Japanese and Uzbek languages.

Keywords: translation, case markers in information exchange, cases, history of cases in ancient Indian, Greek, Roman, Turkic, Japanese languages.

Hozirgi davr amaliy tilshunosligi uzoq tarixiy jarayon natijasida yuzaga kelgan tilshunoslikning bir bo'g'ini sifatida rivojlanib bormoqda. Amaliy tilshunoslik bilan bog'liq bo'lgan jarayon hisoblanmish ma'lumotlar tarqalish tezligi yorug'lik tezligi bilan tenglashtirilsa mubolag'a bo'lmas. Starlink texnologiyasi yordamida tezlik borasida tengsiz internetga butun dunyo tekinga ulana olishi mumkinligi haqidagi ma'lumotlarga tayanadigan bo'lsak, hozirgi kunda ushbu texnologiya yordami bilan yerdan o'n kilometr yuqorida parvoz qilayotgan samolyotda ham internetdan foydalanish imkoniyati mavjudligi ushbu kompaniya xizmatlaridan foydalangan mijozlar tomonidan ta'kidlanmoqda. Ma'lum bir tilning xususiyatlari nafaqat tilning boyligini tasvirlay oladi, balkim ushbu tilda muloqot qiladigan aholining kundalik hayot tarzi, butun bir xalqning ma'naviy qiyofasini ko'rsata olish darajasidagi muhim vosita hisoblanadi. Internet ma'lumotlari inson intellekti darajasini oshirishga xizmat qilayotgan davrda o'z tilimizda yozilgan asarlarimiz, osoru atiqalar darajasidagi qadimiy qo'lyozmalarimizni bir avloddan keyingi avlodga qoldirish, nafaqat vorislarga balkim keng dunyo miqyosida tanilishini, foydalanilishini maqsad qiladigan bo'lsak amaliy tilshunoslikka murojaat qilmay ilojimiz yo'q. Kompyuter lingvistikasi sohasi faoliyati natijasi o'laroq hozirgi davrimizda qariyb ikkitamizdan birimiz onlayn tarjimon platformalariga murojaat qilgan holda ma'lumotlar olamiz, bilimlarimizni shakllantiramiz. Tarjimon platformalarida berilayotgan tarjimalar sun'iy tusda bo'lishiga qaramasdan foydalanuvchi talabini bir necha foizlarda qondirmoqda. Xorijiy til sohasida ilmiy yondashuvlar olib borayotgan tolibi ilmlar bu sun'iylikdan to'g'ri ma'lumotlar tanlay olishlari mumkin. Ammo ilmiy ishdan yiroq insonlar onlayn platforma tarjimalaridan qoniqishlari qiyin bo'lgan vaziyatlar mavjud. Ilmiy, badiiy, publitsistik, axborot ma'lumotlarini ommaviy kengroq yoritishda ulkan vazifani bajarayotgan tarjimon platformalariga biz olib borayotgan ilmiy tadqiqotimiz ozgina bo'lsada yordam bera olsa degan maqsadda yapon va o'zbek tilidagi kelishik qo'shimchalarining tarjima jarayonidagi ahamiyati borasida ilmiy yondashuvimizni olib bormoqdamiz.

Tilshunoslikda aynan kelishik kategoriyasi tadqiqi tarixiga diqqat qaratadigan bo'lsak grammatikaga oid ilk tadqiqotlar haqida to'xtalmay ilojimiz yo'q. Ilk manbalar Hind, Yunon, Rim va Xitoy mamlakatlari xalqiga tegishli bo'lganligi bois ular haqidagi ma'lumotlarga tayandik.

Kelishik kategoriyasi haqida qadimiy Hind adibi Panini eramizdan avvalgi IV asrda tilshunoslik ilmida hozirgi davrga qadar qadimiy manba hisoblangan, "Ashtadxan" nomi bilan atalgan qadimiy Sanskrit tili grammatikasiga oid ma'lumotlar bitilgan asarida to'xtalib o'tadi. Asarda asosan qadimiy Sanskrit va Veda tilining morfologik, sintaktik, fonetik tuzilishi haqida fikrlar bayon etilgan. Ushbu asarda Panini grammatikani so'zlarni gaplarda ishlatish uchun foydalaniladigan qoidalar bazasi sifatida tasnif bergan. Shuning uchun uning qarashlarida kelishik qo'shimchalari gapda harakatni anglatishda xizmat qiladigan yordamchi vositalar deb tavsiflanadi.[359-414] Panini tavsiflagan kelishik qo'shimchalari vazifalari S.S.Tavastsherna tomonida quyidagicha tarjima qilingan.

1. Apadana (harakatning kelib chiqish nuqtasi) -dan uydin
2. Sampradana (harakatning maqsadi)-ga onamga, onam uchun
3. Karana (harakat vositasi) -da, qalamda
4. Adhikarana (harakatning o'rni) -da, uyda
5. Karman (harakat obyekti) -ni, harfni
6. Kartr (harkat subyekt) nol morfologik ko'rsatkich

Panini grammatikasida kelishik kategoriyasiga nazariy emas balkim amaliyotdan kelib chiqqan holda yondashilgan. Gaplar fikr anglatishning asosiy vositasi ekanligini tan olgan holda, soʻzlar gapdan tashqarida aniq maʼno aks etmaydi degan gʻoyani oldinga surgan.

Yunon qadimiy faylasuflaridan sanalmish Aristotel oʻz davrining ilk faylasufi hisoblanmish Platon ilgari surgan gʻoyani, gapdagi ega vazifasidagi soʻzlarni ot deb atab, kesim vazifasidagi soʻzlarni feʼl deb tavsiflaganini tan olgan holda kelishiklar haqidagi oʻz qarashlarini bayon etadi.

Qadimgi yunon Stoiklar maktabi maktabi tilshunoslik rivojining falsafiy davrida grammatik davri boshlanguniga qadar nutqdagi soʻzlarni beshta turkumga boʻlib oʻrganish joiz deb fikr yuritishgan. Feʼl, bogʻlovchilar, artikllar, otlar va turdosh otlar kabi gurularga ajratgan holda oʻrganish joizligini taʼkidlashgan. Stoiklar maktabi vakillari otlarda kelishik kategoriyasi mavjudligini aniqlab ularning soni beshtani tashkil etishini aniqlashgan: bosh kelishik, qaratqish kelishigi, joʻnalish kelishigi, tushum kelishigi va chaqirish kelishigi. Iskandariya maktabi yirik vakillaridan hisoblanmish Dionisiy oʻzining “Grammatika sanʼati” deb nomlangan asarida kelishiklarning ot soʻz turkumigagina xosligini koʻrsatib feʼlga tegishli boʻlgan soʻzlarda kelishiklik alomati mavjud emas deb taʼkidlaydi.

Qadimgi Rim tilshunosligi yunon tilshunosligi taʼsirida shakllanib Iskandariya maktabi yaratgan yirik grammatik ashyolar Rim mamlakati tili hisoblanmish qadimiy lotin tiliga tarjima qilindi. Aynan kelishiklar sohasida taniqli davlat arbobi, mahoratli notiq Yuliy Tsezar yunon tilida mavjud boʻlmagan ajratish kelishigini kiritgan va grammatikada kelishiklar sonini oltitaga yetkazgan.

Xitoy tilshunoslari qadimiy davr tadqiqotlariga murojaat qiladigan boʻlsak, Tsing dinastiyasidan ilgari tilshunoslik ilmiga falsafiy va mantiqiy nuqtai nazarda yondashilgan. Til nafaqat nutq va muloqot vositasi balkim axloq va jamiyat tartibini saqlashda xizmat qiladigan asosiy omil deb qaralgan. Xitoy qadimiy tilshunoslari soʻz mantiqiy maʼnolarining nozik farqlariga oʻta eʼtibor bilan yondashishgan. Bu haqida Amerikalik tilshunos olim E.Sapir oʻzining “An Introduction to the Study of Speech” (Nutq tadqiqiga kirish) nomli kitobida bir necha marotaba eslatib oʻtgan. Xitoy tilidagi soʻzlarning maʼno ifodalashdagi shaffof va mantiqan aniqlik xususiyatiga ega ekanligini taʼkidlab, tildagi grammatik va semantik xususiyatlar mana shu mantiqan aniqlikda singib ketgan, deb hisoblaydi. Xitoy tilidagi gaplarda ishtirok etadigan yordamchi soʻzlarda ham semantik maʼno aks etib turishini aytgan.

Qadimiy xitoy adabiyotlaridan eng taniqli “Shuo Wen Jie Zi” (Soʻzlarning etimologik lugʻati) nomli asar eramizdan avvalgi 100 chi yillarda yozilgan deb taxmin qilinadi. Asar muallifi Duan Yusai har bir soʻzning kelib chiqish manbalarini qadimiy adabiyotlardan izlab topib, kiritib, berilgan har bir soʻzning yozma va ogʻzaki nutqdagi shakllari haqida maʼlumotlar beradi. Bundan tashqari soʻzlar maʼnosini izohlarda tasvirlab asl mohiyatni aniq ifodalashga erishadi. Gʻarb tilshunolaridan farqli ravishda xitoy tilshunoslari gapdagi maʼnoni anglashda asosiy vazifani soʻzlar bajarishini anglatishga harakat qilsihgan.

Qadimiy hind, yunon, rim, xitoy tillari va ularning aynan kelishiklar bilan bogʻliq jihatlarni koʻrsatib oʻtishga harakat qildik. Oʻzimizning ona tilimiz hisoblanmish oʻzbek tilining qadimiy grammatikasiga ham toʻxtalib oʻtmoqchimiz. Eramizning V asrigacha boʻlgan muddat “Eng qadimgi turkiy til” davri deb ataladi. Tarixiy manbalarda milodimizdan avvalgi III asrlarda turkiy qabilalarning Xun harbiy qabilaviy ittifoqi vujudga kelganligi haqida maʼlumotlar berilgan. Ushbu qabila birlashmasi Oʻgʻuzxon davrida davlat darajasida gullab yashnadi. (er.avv.209-174) Tarixiy manbalarining barchasida Xunlar turkiy tilli xalqlarning avlodi sifatida talqin qilinadi. Gʻarb tarixchilari turklarni skiflar yoki ularga yaqin urugʻlar deb qaraydilar. Oʻzbek turkshunos olimlari, jumladan Q. Mahmudovning maʼlumotlariga qaraganda eng qadimiy turkiy elatlar xitoy yozma manbalarida eramizdan avvalgi 1756-yildan boshlab Xun nomi bilan qayd etilgan. “Turk” atamasining oʻzi esa eramizning V asridan boshlab uchraydi. Tarixiy manbalarining guvohlik berishicha, turkiy xalqlar qadimdan oʻz yozuviga ega boʻlgan. Bu haqida eramizning 245-250 yillarida Kambodjaga safar qilgan Xitoy elchisining qaydlarida shunday bitiklar bor: “Ular oʻz kitoblariga ega ega boʻlib ularni arxivda saqlaydi. Ularning yozuvi Xun yozuviga oʻxshaydi. Hozirgi tilshunos va tarixchi olimlar Xunlarni til jihatidan tungus yoki moʻgʻul deb emas turk deb koʻrsatadilar. Mahmud Qoshgʻariy ham oʻzining mashhur “Devoni lugʻotit turk asarida (XI asr)

qadimiy uyg'ur yozuvidan tashqari yana bir qadimiy turkiy yozuvi haqida ma'lumot beradi. "Ular (uyg'urlar) yozuv uchun 24 harfdan iborat bo'lgan (qadimgi uyg'ur) alifbodan foydalanadilar. Bu yozuvni musulmon bo'lmagan uyg'urliklar va xitoyliklardan boshqa hech kim o'qiy olmaydi. Qadimiy turkiy tilning kelib chiqish tarixi eramizdan avvalgi davrlarga to'g'ri kelishiga qaramay ushbu tilda ot so'z turkumining kelishik kategoriyasi ham mavjud bo'lganligi haqida ma'lumotlar mavjud. Unga ko'ra qadimiy turk tilida kelishiklar soni 7 tani tashkil qilib ular quyidagilardir:

1. Bosh kelishik (morfolgik ko'rsatkichga ega bo'lmagan)
2. Qaratqich kelishik (Kültegi+niñ, Kulteginning)
3. Tushum kelishigi (bodun+uğ, xalqni)
4. Jo'nalish kelishigi (biz+gärü, bizga)
5. O'rin-payt kelishigi (el+dä, elda)
6. Chiqish kelishigi (uluš+dün, qabiladan)
7. Vosita kelishigi (köz+ün körmädük, ko'z bilan ko'rmadik)

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar hind, yunon, rim, xitoy, turkiy xalqlari qo'lyozma asarlarda bitilgan kelishik kategoriyalari haqida tarixiy faktlar asosida hozirgi davr ilm toliblariga yetib kelgan ma'lumotlar hisoblanadi. Biz yechimini topmoqchi bo'lgan ilmiy yondashuvimiz yapon tili grammatikasi bilan bog'liqligini hisobga olgan holda aynan qadimiy yapon tilshunosligi ma'lumotlari manbalarini izlaganimizda, eramizdan oldingi asrlar va eramizning IV-V asrlarigacha bo'lgan davrda yozuv mavjud bo'lmaganligi sababli aniq lingvistik yondashuvlar bizgacha yetib kelmaganligiga guvoh bo'ldik. Ammo yozuv paydo bo'lishi bilan yapon xalqi tili borasidagi ilmiy yondashuvlar rivoji ham asta sekin sezila bordi. Yozuvning kirib kelishi yapon xalqi kundalik hayoti tarziga nafaqat ilmiy balkim ma'naviy, ma'rifiy, tarixiy, moddiy o'zgarishlarga sabab bo'la oldi.

Qadimiy yapon tilining rivojlanish davrini ko'pgina tadqiqotchilar tomonidan Yaponiyaning tarixiy davrlari nomi bilan bog'lagan holda o'rganishni tavsiya qiladilar. Amerikalik yaponshunos olim John Bentli tomonidan esa bu davr quyidagicha ajratilgan.

(上代) Yapon tili rivojining qadimiy davri, Nara davri (700-800)

(中古) Yapon tili rivojining ilk o'rta asrlar davri, Heian davri

(中世) Yapon tili rivojining kech o'rta asrlar davri, Kamakura davri(1200-1378)/ Muromachi davri (1367-1573)

Yapon tili rivojining qadimiy davrida Yaponiya hududida yozuv kirib kelishi hisobida qadimiy yozma yodgorliklar, folklyor qo'shiq va she'rlar jamlanmalari, asarlar yozila boshlandi. Eramizga qadar bo'lgan davrda Yapon tili haqidagi ma'lumotlar Xitoy manbalarida qayd etilgan. Yozuvning kirib kelish jarayoni vaqtida ham yapon tili qadimiy grammatik tuzilishiga oid aniq ma'lumotlar manbasi kamchilikni tashkil etgan. Yozuv kirib kelgunga qadar bo'lgan davrda Yaponiya hududida qadimiy yapon tilida muloqot olib borilganligiga qaramasdan ushbu tilning qadimiy grammatik xususiyatlari aks etgan yaxlit ilmiy manbalar bizgacha yetib kelmagan. Bir necha asrlardan keyingina qadimiy asarlarning mazmunini hozirgi zamonaviy tilda tahrir etish uchun qilingan ilmiy yondashuvlarda qadimiy davr yodgorliklari yozilgan til grammatikasi o'rganila boshlangan. Yapon qadimiy madaniyati aks etgan ilk yozma manbalardan Noruto, Kojiki (712y), Nihongi (720), Manyoushuu (759) kabi yapon xalqining diniy, madaniy-ma'rifiy, mumtoz xalq folklyor ijodi namunalari aks etgan qo'lyozmalar hozirgi davrda ham jahon tilshunoslari diqqatini o'zida jamlagan qadimiy namunalar hisoblanadi. Yuqorida zikr etilgan dunyo qadimiy tilshunoslarining lingvistik nuqtai nazardan qoldirgan kelishiklar haqidagi tarixiy faktlari kabi ma'lumotlar Yapon qadimiy qo'lyozmalarida uchramaydi. Lekin ushbu qo'lyozmalarning tarjimalari ustida shug'ullangan olimlar qadimiy yapon tilidagi kelishiklar tizimi haqida ma'lumotlar berishgan. Kelishiklar soni hozirgi Nihongo kyouiku tizimidagi kelishiklar soni kabi 9 tani tashkil etgan. Kelishiklar nomlari alohida mavjud emas, lekin ular ko'rsatadigan 9 ta qo'shimchalar alohida ajratib ko'rsatilgan: が格 (ga kelishik qo'shimchasi), の格 (no kelishik qo'shimchasi), つ格 (tsu kelishik qo'shimchasi), な格 (na kelishik qo'shimchasi), に格 (ni kelishik qo'shimchasi), を格 (wo kelishik qo'shimchasi), と格 (to kelishik qo'shimchasi), より格 (yori kelishik qo'shimchasi), まで格 (made kelishik qo'shimchasi).

Kelishik qo'shimchalari hamda kelishiklik munosabati yozma yoki og'zaki nutqda aks etayotgan harakatning kimga yoki nimaga tegishliligi, qayerda qay vaqtda sodir bo'lishi, harakatning sababi, holati, joyi, boshlanish va tugallanish nuqtalari kabi muhim ma'lumotlarni tinglovchi yoki o'quvchiga yetkazishda muhim vazifalardan birini bajarib kelishi boisdan kelshiklik munosabati qadimdan o'rganib kelingan. U nafaqat nutq sathidagi ma'no anglatishdagi muhim vazifani balkim ma'lumotlar uzatishda grammatik jihatdan to'g'ri, tinglovchi yoki o'quvchida aniq va mukammal tasavvur uyq'otish kabi muhim ahamiyat kasb etuvchi omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Расулов Р. Умумий тилшунослик. -Тошкент. Фан, 2007. - Б. 255.
2. Turniyozov N., Rahimov A., O'zbek tili. – Samarqand.: Zarafshon, 2006. – 180 b.
3. Yunusova Barchinoy, O'zbek tili tarixi, Toshkent 2023
4. Bentley, John R. A descriptive grammar of early old Japanese prose / by John R. Bentley. p. cm. — (Brill's Japanese Studies library, ISSN 0925-6512; v. 15)
5. Лаврентьев А. М Типолгический анализ категории падежа в русском языке: дис. ...канд.филол.наук: 10.02.01 «Русский язык» / Лаврентьев Алексей Михайлович. – Новосибирск, 1999.
6. Li, Kai; Huang, Weifeng; 2007/10/01. On Ancient Chinese Classical Linguistics VL1/Macrolinguistics
7. Сунь Шуан. Семантическая интерпретация падежных форм в системах русско-китайского машинного перевода: на примере творительного падежа: дис... канд. филол. наук: 10.02.21 «Сравнительно-сопоставительное языкознание» / Сунь Шуан; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – Москва, 2009. – 198 с.
8. Тавастшерна, С. С. / Становление и развитие лингвистической традиции в Древней Индии: дис. канд. филол. наук / Тавастшерна Сергей Сергеевич. – С.-Пб., 2009. – 193 с.
9. Шеремет В. В. Роль категорії відмінка у еквівалентному перекладі (на матеріалі оповідання А. – С. Пушкіна «Капітанська дочка» російською та турецькою мовами) / В. В. Шеремет // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні кому нікації». – 2013. – Т. 26 (65), № 2. – С. 250–256.
10. Sapier, E. On Language: An Introduction to the Study of Speech. New York: Harcourt Brace and World. 1921.
11. Najmiyeva P.T, Уapon nutq sathida ko'makchi morfemalar roli, 2024/11/25, Foreign Linguistics and Linguodidactics, Special Issue – 5.

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000